

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет мистецтва і дизайну
Кафедра мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Філософія мистецтва

Галузь знань	<u>02 «Культура і мистецтво»</u>
Спеціальність	<u>025 «Музичне мистецтво»</u>
Назва освітньої програми	<u>Музичне мистецтво</u>
Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерським) рівень</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін, канд. філос. наук, доцент Іванова Оксана Станіславівна	0672586884	okmegalodon2021@ukr.net

1. Анотація до курсу

Навчальна дисципліна «Філософія мистецтва» є обов'язковою дисципліною циклу загальної підготовки і є невід'ємною частиною загальнокультурного, професійного, соціального та особистісного розвитку здобувача. Філософія – це світоглядна і водночас методологічна основа, на базі якої відбувається засвоєння гуманітарних, загальноосвітніх, фундаментальних та прикладних дисциплін. Значною мірою саме завдяки їй стає можливий вихід свідомості студентів за межі вузькопрофесійної підготовки та орієнтація на загальнолюдські цінності.

Курс «Філософія мистецтва» охоплює собою як основні періоди історичного розвитку світової філософської думки, так і теоретичну проблематику основних розділів філософського знання. Особливою темою виділяється українська філософська думка, вивчення якої дає змогу ознайомитись з особливостями українського типу мислення та його зв'язку із мистецтвом.

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія мистецтва» є засвоєння здобувачами комплексної проблематики філософії мистецтва, головних концепцій та підходів мистецтвознавства, усвідомлення ними ідеї єдності світового культурно-мистецького процесу і, водночас, різноманітності його форм, формування у студентів культурно філософського мислення, здатності до розуміння і інтерпретації сучасних мистецьких процесів і явищ; спрямування студентів до оформлення власної світоглядної позиції та оволодіння методологією мислення та діяльності. Основними завданнями вивчення дисципліни є: - осмислення предмету філософії мистецтва, її статусу в системі

сучасної науки, розуміння ролі філософії у формуванні і розвитку творчого мислення; - розкриття сутності і значення основних напрямків розвитку філософської думки, ознайомлення з історичними віхами зарубіжної та вітчизняної філософії, взаємозв'язком їх ідей і концепцій; - засвоєння основних понять, принципів, категорій і функцій філософії, формування вміння співвідносити філософські, світоглядні ідеї та теорії з практикою суспільного життя; - створення належної теоретичної основи для вільного світоглядного самовизначення сучасного фахівця; - систематизувати уявлення про особливості становлення та розвитку філософських концепцій мистецтва.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Філософія мистецтва» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

ІК Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі музичної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій в теорії, історії музики, у педагогіці, виконавстві та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 2. Усвідомлення процесів розвитку музичного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду.

Навчальна дисципліна «Філософія мистецтва» забезпечує досягнення результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

РН 5. Побудувати концепцію та драматургію музичного твору у виконавській діяльності, створювати його індивідуальну художню інтерпретацію.

РН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських, звукорежисерських та педагогічних інтерпретацій.

РН 10. Приймати ефективні рішення в галузі культури і мистецтва, аналізувати альтернативи та оцінювати ризики.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання.

- Знати предмет філософії мистецтва, роль філософії та мистецтва в розвитку людської культури, основні функції філософії, філософську термінологію в рамках вивченого матеріалу дисципліни «Філософія мистецтва»;

- Зміст основних розділів філософії (онтології, гносеології, аксіології, соціальної філософії, філософської антропології, історії філософії) та їх взаємозв'язок мистецтвом як формою суспільної свідомості;

- Наукову, філософську та релігійну картину світу, їх фундаментальні поняття та принципи;

- Різноманітність форм людського знання, співвідношення знання і віри, раціонального та ірраціонального в людській життєдіяльності, особливості функціонування знання в сучасному суспільстві;

- Основні етапи розвитку світової філософської думки у взаємозв'язку з мистецтвом, найважливіші школи та основні філософські вчення.

Розуміння.

- Загальних чинників культурологічного та філософського характеру, які безпосередньо вплинули на мистецьку діяльність та її розуміння людиною та суспільством;
- Основних філософських проблем (буття, свідомість, цінність, матерія, людина, суспільство, природа, практика, свобода, пізнання) та специфіку їх трактування в різних філософських школах;
- Взаємозв'язку та взаємовідношення духовного і тілесного, біологічного і соціального начала в людині, умов формування особистості, її свободи, відповідальності за збереження життя, природи, культури;
- Особливостей сучасної філософії, її плюралізм, основні способи осмислення епохи технічного розвитку та існування людини в природі;
- Взаємозв'язку мистецької діяльності з іншими сферами діяльності людини у суспільстві.

Вміння.

- Застосовувати понятійний апарат філософії для аналізу мистецької діяльності;
- Аналізувати основоположні ідеї «філософії мистецтва»;
- Продемонструвати свою обізнаність з основними методологічними змінами, що відбулися протягом класичного, не-класичного та пост-некласичного етапів розвитку гуманітарного знання і їх впливом на проблематику «філософії мистецтва»;
- Мислити на теоретичному рівні, володіти методами пізнання та творчої діяльності;
- Творчо, критично осмислювати явища і процеси навколишньої дійсності, конструктивно і аргументовано відстоювати та захищати власні світоглядні переконання, життєву і громадянську позицію;
- Практично застосовувати отримані знання для вирішення професійних завдань, розробки соціальних, мистецьких та інших проектів, організації відношень між людьми;
- Вести діалог та полілог як засоби вирішення сучасних соціальних, етичних, екологічних та інших проблем;
- Приймати ефективні рішення в галузі культури і мистецтва, аналізувати альтернативи та оцінювати ризики.

3.ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	28	14	78	1	1	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин (денна форма)			
	разом	лекц.	практ	с.р
1	2	3	4	5
Модуль 1				
I курс, I семестр				
Тема 1. Філософія як форма духовно-практичного та інтелектуального осягнення світу. Завдання філософії мистецтва. Мистецтво як форма відображення дійсності.	17	4	2	11
Тема 2. Філософія Стародавнього Сходу. Релігійно-філософська основа мистецтва Сходу	17	4	2	11
Тема 3. Основні періоди розвитку західноєвропейської філософії та місце мистецтва у ній.	17	4	2	11
Тема 4. Українська філософська думка про природу та сутність мистецтва. Філософія мистецтва в Одеській області.	17	4	2	11
Тема 5. Основні розділи філософського знання та їх взаємозв'язок з мистецтвом.	17	4	2	11
Тема 6. Людина та її світогляд у філософії та мистецтві.	17	4	2	11
Тема 7. Філософський аналіз суспільства. Традиція та інновація в мистецтві.	18	4	2	12
Форма контролю – екзамен				
Разом	120	28	14	78

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи онлайн навчання на базі **Moodle**. Лекційний матеріал супроводжується презентаціями. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота – обов'язковий компонент навчальної та дослідницької роботи здобувачів. До самостійної роботи здобувачів в процесі вивчення дисципліни «Філософія мистецтва» включаються:

1. Повторення матеріалу лекції за допомогою презентації та конспекту.
2. Письмова та усна підготовка до семінарів на основі текстів викладача та списку літератури що додаються до кожного семінару. На кожне питання семінару здобувача має дати хоча б коротку тезисну відповідь у конспекті.
3. Написання есе на одну із запропонованих викладачем тем або за власним вибором.
4. Підготовка до іспиту.
5. Опрацювання та конспектування питань, що виносяться на самостійне вивчення на основі текстів викладача та списку літератури.

ТЕМАТИКА ТА ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Філософія як форма духовно-практичного та інтелектуального осягнення світу.</p> <p>Питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва в їх історичному розвитку. 2) Філософія і досвідне наукове знання. 3) Наукова та релігійна картина світу. 4) Мистецтво як форма відображення дійсності. 5) Філософія мистецтва та релігія як форми духовного освоєння дійсності. 	11
2	<p>Тема 2. Філософія Стародавнього Сходу.</p> <p>Питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Провідні ідеї і напрями стародавньої індійської думки. 2) «Упанішади» як основні ведійські тексти. 3) Ортодоксальні (міманса, веданта, йога) та неортодоксальні (джайнізм, буддизм, локаята) школи. 4) Основні положення джайнізму. 5) Канонічні джерела стародавньої китайської думки. 6) Філософія мистецтва у філософії Стародавнього Сходу. 	11
3	<p>Тема 3. Основні періоди розвитку західно-європейської філософії.</p> <p>Питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Натурфілософський період античної філософії: Фалес і Мілетська школа, Піфагор, Геракліт, Парменід та Елейська школа, Демокріт. 2) Еліністичний період античної філософії: Епікур, стоїки, скептики. 3) Патрістичний період середньовічної європейської філософії. 4) Гуманістичні вчення доби європейського Відродження. 5) Періодизація європейської філософії мистецтва. 	11
4	<p>Тема 4. Філософська думка в Україні.</p> <p>Питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Українська філософська думка періодів Київської Русі: «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, «Шестиденъ» Іоанна, «Повчання» Володимира Мономаха. 2) Розвиток філософської думки на українських землях в добу Відродження (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський). 3) Розвиток професійної філософії у Києво-Могилянській академії. 4) Основні соціальні ідеї українських мислителів XIX-XX ст.. І. Франко. М. Драгоманов. 5) Антропокосмізм В. Вернадського. 6) Мистецтво в Одеській області України, його філософія та вплив на суспільство. 	11
5	<p>Тема 5. Основні розділи філософського знання.</p>	11

	Питання: 1) Філософські моделі буття: монізм, дуалізм, плюралізм. 2) Хаос і порядок. 3) Простір і час. 4) Проблема пізнаваності світу (гносеологічний оптимізм, агностицизм, скептицизм). 5) Проблема істини в пізнанні. Істина і правда. Пізнання і практика в мистецтві.	
6	Тема 6. Людина як центр філософського знання. Питання: 1) Співвідношення в людині природного, соціального, персонального та трансцендентного. 2) Людська природа, культура та мистецтво. 3) Мова: спілкування, діалог, комунікація. 4) Свобода, творчість, активність як людські феномени. 5) Основні концепції свободи. 6) Свобода та відповідальність. Написання філософського есе	11
7	Тема 7. Філософський аналіз суспільства. Питання. 1) Проблема суспільного прогресу. 2) Соціальні інститути: поняття, зародження, функції, значення. 3) Мораль і право. Функції права і функції моралі в суспільстві. 4) Людина і суспільство. 5) Роль мистецтва у формуванні національної самосвідомості. 6) Природа як соціальна цінність.	12
Всього		78

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль, який здійснюється у ході: відповідей на практичних заняттях; представлення власного філософського есе; участі в дискусіях на практичних заняттях; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення іспиту.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	спостереження за навчальною діяльністю студента; фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; іспит.
--	--

Питання до іспиту

1. Виникнення філософії. Філософія і міф.
2. Проблема визначення предмету філософії мистецтва. Характерні риси філософського мислення.
3. Співвідношення філософії, релігії, науки та мистецтва. Філософія та мистецтво.
4. Проблематика та функції філософії мистецтва.
5. Поняття світогляду. Типи світогляду. Філософія і світогляд.
6. Особливості західного та східного типів світосприйняття.
7. Філософія та мистецтво Стародавньої Індії. Характерні риси, періодизація, основні поняття.
8. Філософія буддизму.
9. Філософія та мистецтво Стародавнього Китаю. Основні характеристики, періоди, поняття.
10. Філософські основи вчення Конфуція.
11. Періодизація античної філософії. Коротка характеристика основних періодів. Антична філософія мистецтва.
12. Натурфілософія як ранній період античної філософії.
13. Мікрокосмос і макрокосмос. Ідеальне та матеріальне у структурі Античного мистецтва.
14. Соціально-антропологічний поворот в античній філософії. Софісти і Сократ.
15. Філософія Платона.
16. Філософське вчення Аристотеля.
17. Особливості середньовічної картини світу. Середньовічна філософія мистецтва. Проблема естетичного в філософії середніх віків.
18. Апологетика та догматика як напрямки середньовічної патристики.
19. Середньовічна схоластика та містика: основні представники та їх погляди.
20. Загальна характеристика філософії доби європейського Відродження. Філософія мистецтва доби Ренесанс.
21. Гуманізм як напрямок філософії доби європейського Відродження. Основні представники та їх погляди.
22. Пантеїзм. Представники пантеїзму в добу Відродження, їх вчення.
23. Натурфілософія доби Відродження.
24. Загальні риси філософії Нового часу.
25. Френсіс Бекон як засновник емпіричної філософії Нового часу, його основні ідеї.
26. Емпірична та сенсуалістична філософія Нового часу, основні представники та їх ідеї.
27. Рене Декарт як засновник раціоналістичної філософії Нового часу. Основні положення його вчення.
28. Основні представники раціоналістичної філософії Нового часу та їх погляди.
29. Соціальні ідеї філософів Нового часу (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є).
30. Філософія європейського Просвітництва: загальні риси, основні представники та їх погляди. Філософія мистецтва епохи Просвітництва.
31. Загальна характеристика та представники німецької класичної філософії.
32. Основні положення гносеології та феномен мистецтва у концепції І. Канта.
33. Морально-правова концепція І. Канта.
34. Енциклопедія філософських наук. В. Ф. Гегеля.
35. Основні положення філософії марксизму.
36. Некласична філософія XIX ст. Загальна характеристика, основні представники та їх погляди.
37. Екзистенціалізм як напрям філософії початку XX ст.
38. Основні положення філософії прагматизму, її представники та їх погляди.
39. Особливості та періодизація української філософії мистецтва. Мистецтво Одеської області України та його вплив на суспільство.
40. Філософське вчення Григорія Сковороди.

41. Філософія серця Памфіла Юркевича.
42. Структура філософського знання. Коротка характеристика основних розділів.
43. Онтологія як вчення про буття.
44. Буття та свідомість.
45. Простір і час як філософські категорії.
46. Порядок і хаос, історія їх співвідношення в філософській думці.
47. Гносеологія та особливості підходів до проблеми пізнання світу.
48. Проблема істини в пізнанні. Істина і правда. Пізнання і практика в мистецтві.
49. Поняття методу. Загальнонаукові та специфічні методи пізнання.
50. Теорії істини (кореспондентська, конвенціоналістська, когерентна, прагматистська).
51. Аксиологія як вчення про цінності. Мистецтво в аксіології.
52. Роль цінностей в житті людини і суспільства. Цінності та ідеали.
53. Особливості філософського підходу до проблеми людини.
54. Співвідношення природного, соціального, персонального та трансцендентного в людині.
55. Співвідношення понять «людина» - «індивід» - «індивідуальність» - «особистість».
56. Соціальна філософія та інші науки про суспільство.
57. Основні концепції суспільства.
58. Суспільство як система. Основні сфери суспільного життя та їх взаємозв'язок.
59. Суспільство і природа. Основні концепції співвідношень суспільства і природи.
60. Людина і суспільство: основні аспекти співвідношення.
61. Основні концепції свободи. Проблема свободи в філософії.
62. Мистецтво як засіб самовиразу та самопізнання. Мистецтво як засіб спілкування.

8.ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ІСПИТУ

Контроль знань і умінь здобувачів (поточний і підсумковий) з дисципліни «Філософія мистецтва» здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу у Міжнародному гуманітарному університеті». Рейтинг здобувача із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою.

Кількість балів, що у підсумку отримують здобувачі, складається з наступних складових:

- 1) письмова підготовка до практичного заняття (семінару) – 3 бали за кожний семінар;
- 2) усна відповідь на питання практичного заняття (семінару) – 3 бали за кожний семінар;
- 3) активна участь у дискусії на практичному занятті (семінарі) – від 2 до 4 балів за кожний семінар;
- 4) підготовка доповіді або есе за темою № 6 – від 5 до 10 балів;
- 5) відповідь на підсумковому занятті – від 5 до 10 балів.

Якщо здобувач набрав від 75 до 100 балів він отримує оцінку за курс «автоматом». Здобувачі, які не набрали таку кількість балів та такі, що бажають підвищити свою оцінку здають іспит. В іспит входять питання за усіма 7 темами курсу, які поділені на екзаменаційні білети по 2 питання у кожному. За кожен правильну відповідь за кожним питанням білету здобувач отримує до 50 балів.

**КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ
(для іспиту)**

№	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Шкала оцінювання ECTS	Оцінка за п'ятибальною шкалою	Оцінка за розширеною шкалою Екзамен
1	Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді.	Високий	A	5	Відмінно
2	Здобувач вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	Добрий	B	4,5	Добре
3	Здобувач вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.	Достатній	C	4	
4	Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	Середній	D	3,5	
5	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.		E	3	Задовільно
6	Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Низький	Fx	2	Не задовільно

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C	Задовільно	
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Вступ до філософії : навч.-метод. посіб. / Владленова І.В.; Годзь Н.Б.; Городиська О.М. та ін.; за ред. Городиської О.М.; Дольської О.О. Харків : НТУ «ХП», 2018. 187 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39113/1/Book_2018_Vladlenova_Vstup_do_filosofii.pdf (дата звернення: 31.08.2023).
2. Губерський Л. Філософія: базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків : Фоліо, 2017. 621 с. URL: file:///C:/MY/%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8/%D1%84%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F/%D0%93%D1%83%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf (дата звернення: 31.08.2023).
3. Петрушенко В.Л. Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії. Львів : Львівська політехніка, 2016. 596 с.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник. Київ : Академвидав, 2008. 592 с.
5. Тарапата Л. Г. Філософія музики: навчальний посібник для студентів та магістрантів факультетів мистецтв. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2004. 76 с. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/3193>. (дата звернення: 31.08.2023).
6. Філософія: навчальний посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гасвська та ін. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL: <https://ru.scribd.com/document/480481031/%D0%92%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%AE-%D0%9C-%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97-pdf> (дата звернення: 31.08.2023).
7. Філософія: Навчальний посібник. За ред. І. Ф. Надольного. Київ : Вікар, 2002. 584 с.
8. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Додаткова

1. Бадюл О. С. Трансформація ціннісних установок особистості в освітньому процесі. Одеса : InPress, 2011. 140 с.
2. Ващак М. Ідея свободи у творчості Григорія Сковороди. Медієвіст. 11 квітня 2013 р. URL: https://www.medievist.org.ua/2013/04/blog-post_2847.html (дата звернення: 31.08.2023).
3. Гоббс Т. Левіафан / пер. з англ. Р. Димерця та ін. Київ : Дух і літера, 2000. 606 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Thomas_Hobbes/Leviafan_abo_Sut_budova_i_povnovazhennia_derzhavy_tserkovnoi_ta_svitskoi.pdf (дата звернення: 31.08.2023).
4. Іванова О. С. «Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди». Філософсько-педагогічна спадщина Г. С. Сковороди в умовах сучасності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава. 2–4 грудня 2022. С. 225-227 <https://www.youtube.com/watch?v=jgS9C-rfpls>. (дата звернення: 31.08.2023).
5. Іванова О. С., Єрмакова С. С. «Особистість в контексті ноосферного гуманізму». Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців» XXVII (м. Одеса-Хорватія-Польща-Румунія, 21-22 квітня 2022р.). Одеса, 2022. Ч. 2. С. 37-38.
6. Іванова О. С. Культура в контексті елітарної освіти. *Збірник наукових праць. Державний ВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна*

наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 18 травня 2018 р. Вип. 43. С. 300-301.

7. Іванова О. С. Рефлексивна культура як інтегративний показник елітарної освіти. *Матеріали XXIII Міжнародної науково-методичної конференції. / Управління якістю підготовки фахівців. / Ч. 1. МОН України ОДАБА. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske sveuciliste sjever. / 19-20 квітня 2018 р. Одеса. С. 146-147.*
8. Іванова О. С. Аксіологічний потенціал освіти: гармонія самовдосконалення у природі та суспільстві. *SCIENCE REVIEW / Open Access Peer-reviewed Journal / Scientific Educational Center. Scientific Edition Published by: RS Global. / Warsaw, Poland. Journal. 1(8), January 2018, Vol. 6. P. 27-29.*
9. Іванова О. С. Культура як інтегративний показник елітарної освіти. *Multidisciplinary Scientific Journal. / RS Global / International academy journal. / Scientific Educational Center. Warsaw, Poland. / 2 (20), Vol. 5, February 2018. P. 16-18. <https://www.academia.edu> (Index Copernicus)*
10. Ліврага Х. А. Плисти проти течії. Том 2. Філософські роздуми. Київ : Новий акрополь, 2018. 361 с.
11. Метерлінк М. Життя бджіл. Філософські есеї / пер. М. Якуб'як. Львів : Апріорі, 2019. 240 с.
12. «Незвична» філософія Григорія Сковороди. Офіційний сайт Національного університету Острозька академія. 22 листопада 2012. <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/11-22-1> (дата звернення: 31.08.2023).
13. Ніцше Ф. Так казав Заратустра / Фридрих Ніцше. Жадання влади; [пер. з нім. А.Онишка, П.Таращука]. Київ : Основи, 2003. С. 7–342. URL: https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FNietzsche_Friedrich%2FTak_kazav_Zaratustra.doc
14. Платон. Бенкет / пер. з давньогрецьк. У. Головач. Львів : Видавництво УКУ, 2018. 220 с. URL: https://www.e-reading.life/bookreader.php/1001335/Admin_-_PLATON.html (дата звернення: 31.08.2023).

Інформаційні ресурси

1. Філософський енциклопедичний словник [укладач В.І. Шинкарук]. Київ : Абрис, 2002. 742 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення: 31.08.2023).
2. Psylib: Електронна бібліотека. URL: <http://www.psylib.kiev.ua> (дата звернення: 31.08.2023).
3. Феноменологія мистецтва: перформанс як парадигма сучасної цивілізації. URL: <https://un-sci.com/ru/2020/05/26/fenomenologiya-mistecztva-performans-yak-paradigma-suchasno%D1%97-czivilizaczi%D1%97/> (дата звернення: 31.08.2023).
4. Філософія мистецтва Шопенгауера. URL: https://stud.com.ua/48602/etika_ta_estetika/filosofiya_mistetstva_shopengauera. (дата звернення: 31.08.2023).